

Nałęcz, Tomasz

"Słownik Biograficzny działaczy
Polskiego Ruchu Robotniczego, t. 1", pod
red. Feliksa Tycha, Warszawa 1978 :
[recenzja]

Przegląd Historyczny 70/3, 605-606

1979

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

Słownik Biograficzny Działaczy Polskiego Ruchu Robotniczego, pod redakcją Feliksa Tycha t. I: „A—D”, Książka i Wiedza, Warszawa 1978, s. 519.

W celu zarejestrowania maksymalnej liczby uczestników ruchu robotniczego w Polsce twórcy „Słownika” przeprowadzili rozległe kwerendy archiwalne i biblioteczne. W pierwszym rzędzie przebadano archiwa partii robotniczych, oraz archiwa policyjne, sądowe i więzienne władz zaborczych, organów represyjnych Drugiej Rzeczypospolitej i instytucji niemieckich z lat 1939—1945. Przystudiuowano także nielegalną i legalną prasę robotniczą, liczne informatory i kalendarze. Pod kątem osobowym przejrzano również tak publikowane, jak i nie ogłoszone drukiem wspomnienia działaczy ruchu robotniczego. Rzecz jasna wykorzystano także istniejące już wydawnictwa biograficzne, a przede wszystkim: „Księgę zyciorysów działaczy rewolucyjnych” publikowaną w latach 1935—1939 na łamach kwartalnika „Kronika Ruchu Rewolucyjnego w Polsce”, „Księgę Polaków uczestników Rewolucji Październikowej”, dział biograficzny kwartalnika „Z pola walki”. Sięgnięto też do materiałów dotyczących Polaków, zawartych w słownikach obcojęzycznych. Nie chcąc pominać żadnego informatora redakcja „Słownika” opracowała specjalną ankietę, którą skierowano do żyjących działaczy polskiego ruchu robotniczego, a także do Referatów Historii Partii przy Komitetach Wojewódzkich PZPR i Komisji Historycznych przy poszczególnych związkach zawodowych.

W wyniku mrówczej, trwającej blisko piętnaście lat pracy powstała kartoteka osobowa „Słownika”, licząca w obecnej chwili około stu tysięcy nazwisk, dzięki której udało się ocalić od zapomnienia tysiące działaczy. Nie wszyscy oni znajdują się na kartach „Słownika”, rozmiary którego są ze zrozumiałych względów ograniczone. Jak pisze we wstępie do tomu pierwszego redaktor naczelny wydawnictwa prof. dr Feliks Tych liczbę haseł biograficznych całości zaplanowanej w zasadzie na sześć tomów ustalono na osiem tysięcy. Przed autorami „Słownika” stało więc trudne zadanie wyboru, podyktowane koniecznością eliminacji ponad 90 procent ustalonych nazwisk.

Głównym tematem wydawnictwa uczyniono klasowy, rewolucyjny nurt ruchu robotniczego. Chcąc pełniej ukazać warunki, w jakich przychodziło działać bojownikom polskiej rewolucji zdecydowano się na przedstawienie również i niesocjalistycznych, a nawet antysocjalistycznych sił w ruchu robotniczym. Owo dążenie do wszechstronnego przedstawienia ruchu podyktowało też potrzebę zamieszczenia w „Słowniku” obok zyciorysów ludzi, którzy z socjalizmem na stałe związali swe losy, również biografii osób, dla których działalność w ruchu robotniczym była jednym z epizodów politycznej kariery. „Słownik” zawiera wyłącznie zyciorysy działaczy nieżyjących.

Umieszczono w „Słowniku” biogramy ludzi, którzy w ruchu robotniczym odegrali istotniejszą rolę. Przede wszystkim działaczy partyjnych różnych szczebli, osób czynnych w prasie robotniczej, działaczy oświatowych i kulturalnych, aktywistów ruchu młodzieżowego i kobiecego. Kryteria selekcji różne były oczywiście w ramach poszczególnych pokoleń działaczy. Możliwie szeroko starano się przedstawić pierwszą generację polskich socjalistów; w ukształtowanym i rozwiniętym już ruchu z reguły nie schodzono poniżej szczebla odpowiadającego wojewódzkiemu. Znaleźli się też w „Słowniku” ludzie, którzy sami w ruchu robotniczym nie odegrali większej roli, ale których nazwiska z różnych względów na trwałe związały się z jego dziejami.

W sumie obejmujący litery „A—D” tom pierwszy wydawnictwa zawiera ponad tysiąc zyciorysów. Są to nie biografie, a biogramy bardziej zmuszające do dyscypliny pisarskiej, konstruowane według z góry przyjętego schematu. Poza zwięzłością tak ważną dla rozmiarów wydawnictwa daje to szerokie pole dla zestawiania i porównywania zyciorysów.

Schemat biograficzny przyjęty przez autorów „Słownika” uwzględnia następujące dane: nazwisko i imię, daty życia, pseudonimy, dokładny czas i miejsce urodzenia, określenie środowiska społecznego, z którego wywodził się dany badacz, wychowanie i wykształcenie, oraz *curriculum vitae* z uwzględnieniem głównie tej części życiorysu, która dotyczy działalności w ruchu robotniczym. Uwaga autorów koncentruje się przede wszystkim na odtworzeniu i scharakteryzowaniu drogi politycznej działacza. Ograniczona objętość haseł nie pozwala bowiem na dokładniejszą analizę jego poglądów, czy głoszonej ideologii. Nota zawiera także wyliczenie publikacji prezentowanej osoby, oraz wykaz literatury i źródeł, które posłużyły do sporządzenia biogramu.

Nie zawsze udało się zrekonstruować życiorysy w sposób tak kompletny. Niejednokrotnie od niepamięci można było uratować jedynie fragmenty biografii. Również te ustalenia zamieszczono w „Słowniku”, wychodząc z ze wszech miar słusznego założenia, że o obecności w nim winna decydować rzeczywista rola i zasługa danej osoby, a nie stan zachowania źródeł jej dotyczących (w celu uniknięcia nieporozumień hasła takie oznaczono trzema gwiazdkami).

W rezultacie otrzymaliśmy tom pierwszy pracy, której walorów przecenić nie sposób. Rola tego cennego wydawnictwa nie ograniczy się bowiem do funkcji informacyjno-encyklopedycznych. Bogactwo zgromadzonego materiału umożliwić będzie dalszy rozwój badań nad historią polskiego ruchu robotniczego, przede wszystkim zaś przyczyni się do podjęcia studiów o charakterze historyczno-socjologiczno-kwantytatywnym. Dysponując tak rozległymi i porównywalnymi danymi biograficznymi można będzie podjąć trud różnorodnego ich usystematyzowania. „Słownik” stwarza więc realne możliwości opracowania biografii zbiorowej działaczy polskiego ruchu robotniczego.

T. N.

Zapiski opracowali: Andrzej Biernat (A. B.), Marian Dygo (M. D.), Tomasz Jendryczko (T. J.), Rafał Karpiński (R. K.), Adam Łukaszewicz (A. Ł.), Zbigniew Morawski (Z. M.), Tomasz Nałęcz (T. N.), Andrzej Pośpiech (A. P.), Maria Sierocka (M. S.), Małgorzata Szejna (M. Sz.), Andrzej Szwarc (A. S.), Wojciech Tygielski (W. T.), Maria Wrede (M. W.), Marek Wrede (Mk. W.).